

नामांकाः

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--

No. of Questions – 22

S-71-Sanskrit (T.L.) (Sp. Supp.)

No. of Printed Pages – 12

माध्यमिक विशेष पूरक परीक्षा, 2017

**SECONDARY SPECIAL SUPPLEMENTARY
EXAMINATION, 2017**

तृतीय भाषा – संस्कृतम्

समय : $3\frac{1}{4}$ (सपाद होरात्रयम्)

अधिकतमांकाः 80

परीक्षार्थिभ्यः सामान्यनिर्देशाः

- (1) परीक्षार्थिभिः सर्वप्रथमं स्वप्रश्नपत्रोपरि नामाङ्कः अनिवार्यतः लेख्यः ।
- (2) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः ।
- (3) सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराण्युत्तरपुस्तिकायामेव लेखनीयानि ।
- (4) एकस्य प्रश्नस्य सर्वे भागाः एकत्र एव लेखनीयाः ।
- (5) सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषयैव उत्तरणीयाः ।

S-71-Sanskrit (T.L.) (Sp. Supp.)

[Turn over

1. अधोलिखितम् गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

रघुवीरसिंहः कश्चित् सैनिकः आसीत् । विवाहार्थं सः स्वगृहम् आगतवान् । विवाहात्पूर्वं समाचारपत्रेषु वार्ता आसीत् – ‘कच्छप्रदेशे आक्रमणम्’, कार्गिलप्रदेशे अपि आक्रमणम् ! इति । वार्ता पठित्वा सः पेटिकायां वस्त्राणि संस्थाप्य मातापितृसमीपं गत्वा अवदत् – “अम्ब ! अस्माकं राष्ट्रस्य उपरि आक्रमणं जातम् । युद्धे विजयं प्राप्य एव विवाहं करिष्यामि इति ।” माता अपि आशीर्वादं कृतवती । इत्थं रघुवीरः मातापितरौ नमस्कृत्य युद्धार्थं प्रस्थितः ।

(क) एकपदेन उत्तरत –

(i) सैनिकः कः आसीत् ? ½

(ii) रघुवीरसिंहः किमर्थं स्वगृहम् आगतवान् ? ½

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –

समाचारपत्रेषु वार्ता पठित्वा रघुवीरः किं कृतवान् ? 1

(ग) निर्देशानुसारम् उत्तरत –

(i) उपर्युक्त गद्यांशे ‘पराजयं’ इति पदस्य विलोमपदं लिखत । ½

(ii) “माता अपि आशीर्वादं कृतवती” अस्मिन् वाक्ये कर्ता कः ? ½

(iii) “युद्धार्थं प्रस्थितः” इत्यत्र क्रियापदं लिखत । ½

(iv) “सः स्वगृहम् आगतवान्” रेखाङ्कितसर्वनामपदे संज्ञापदं लिखत । ½

2. अधोलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि यथानिर्देशं लिखत –

“श्रीकृष्णस्य भक्तजनेषु अत्युत्तमा मीरा । मीरायाः उक्तयः हिन्दीभाषयाः साहित्ये चूडामणिः इव सन्ति । अस्याः जनन्याः नाम वीरकुमारी पिता च रत्नसिंहः राठौडः आसीत् । बाल्यकाले मीरया कश्चन विवाहोत्सवः दृष्टः । तत्रवरं दृष्ट्वा सा बाल्यसहजतया – “अम्ब ! मम पतिः कः ?” इति पुनः पुनः जननीं पृष्ठवती । माता तां देवागारे स्थितां श्रीकृष्णस्य मूर्तिं दर्शयन्ती – “एषः श्रीकृष्णः एव तव पतिः” इति अवदत् । ततः आरभ्य सा कदाचित् मूर्तिम् अलङ्करोति, कृष्णमूर्त्या सह सम्भाषणं करोति, क्रीडति च । श्रीकृष्णभक्त्यां लीनायाः मीरायाः मतिः, बुद्धिः, शक्तिः, दृष्टिः, प्रीतिः च कृष्णमयी अभवत् । मीरायाः लौकिकः पतिः युद्धे वीरगतिं प्राप्तवान् । ततः प्रभृतिः सा मथुरा-ब्रज-वृन्दावनादीनि तीर्थक्षेत्राणि सन्दृश्य अन्ततः सा द्वारकां प्राप्तवती । तत्र अनेकभक्तानाम् उपस्थितौ एव सा द्वारकाधीशस्य मूर्त्याम् अन्तर्हिता अभवत् ।

(क) एकपदेन उत्तरत –

- (i) मीरायाः पितुः नाम किम् आसीत् ? ½
- (ii) माता कुत्र स्थितां श्रीकृष्णस्य मूर्तिं दर्शितवती ? ½
- (iii) मीरा कस्य मूर्त्याम् अन्तर्हिता अभवत् ? ½
- (iv) कदा मीरया विवाहोत्सवः दृष्टः ? ½

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –

- (i) कानि तीर्थक्षेत्राणि सन्दृश्य मीरा द्वारकां प्राप्तवती ? 1
- (ii) “एषः श्रीकृष्णः एव तव पतिः ।” इति का उक्तवती ? 1
- (iii) मीरा श्रीकृष्णमूर्त्या सह किं करोति स्म ? 1

(ग) अस्य अनुच्छेदस्य उपयुक्तं शीर्षकं लिखत । 1

(घ) यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरत –

- (i) “भक्तजनेषु अत्युत्तमा मीरा” अत्र विशेषणपदं किम् ? ½
- (ii) “सा कदाचिद् मूर्तिम् अलङ्करोति” अत्र क्रियापदं लिखत । ½
- (iii) “मीरायाः उक्तयः साहित्ये चूडामणिः इव सन्ति ।” इत्यत्र कर्तृपदं लिखत । ½
- (iv) “सांसारिकः” इतिपदस्य पर्यायपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत । ½

3. भवान् मोहितः । भवतः राजकीय-आदर्श-उच्चमाध्यमिक-विद्यालये वार्षिकोत्सवः समायोजितः आसीत् ।

विषयेऽस्मिन् एकं पत्रं स्वमित्रं प्रति लिखत ।

8 × ½ = 4

अथवा

भवती गौरी । मातरं प्रति अधोलिखितं पत्रं मञ्जूषापद-सहायतया लिखत –

8 × ½ = 4

सम्यक्, क्रीडाप्रतियोगिता, ग्रीष्मावकाशे, भवदीया मन्त्रिमहोदयः, कुशलं,
विविधेभ्यः विद्यालयेभ्यः, क्रीडितवती

राजापुरतः

17/03/2017

पूजनीयाः मातृचरणाः !

प्रणमामि । अत्र.....तत्राऽस्तु । मम विद्यालये..... आसीत् । क्रीडाप्रतियोगितायां.....अनेकाः छात्राः
आगतवत्यः । अहमपि एकां क्रीडां..... । मुख्यातिथिरूपेणआगतवान् । मम अध्ययनं.....चलति ।
अहं गृहम् आगमिष्यामि । पितरं प्रणमामि ।

..... पुत्री

गौरी

4. मञ्जूषातः उचितानि पदानि चित्वा शिक्षक-छात्रयोः सम्भाषणं लिखत ।

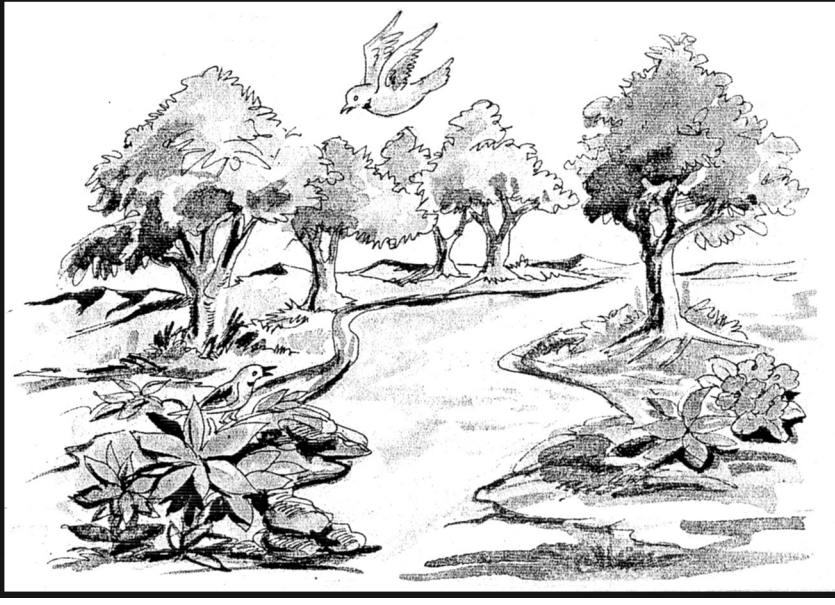
8 × ½ = 4

छात्रः, महोदय ! स्वीकृत्य, कथम्, कुत्र, ग्रन्थपालकः, ग्रन्थान्, ग्रन्थालयं

- (i) राकेशः – नमोनमः ।
- (ii) शिक्षकः – नमोनमः राकेश ! भवान् ?
- (iii) राकेशः – सम्यग् अस्मि । भवान् गच्छति ?
- (iv) शिक्षकः –गच्छामि । तत्र कोऽपि अस्ति वा ?
- (v) राकेशः – आम् तत्र अस्ति ।
- (vi) शिक्षकः – भवान् अपि ग्रन्थालयात् ग्रन्थान्..... पठति वा ?
- (vii) राकेशः – आम् महापुरुषविषयकान्पठामि ।
- (viii) शिक्षकः – शोभनम् । श्रेष्ठः सर्वदा सद्ग्रन्थान् पठति एव ।

5. अधः चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया वाक्यानि रचयत ।

8 × ½ = 4



सरिता, पक्षिणः, उद्यानम्, पुष्पाणि, शीतलम्, मधुरम्, कलरवः, वृक्षाः

अथवा

अधोलिखितम् अनुच्छेदं मञ्जूषायाः सहायतया पूरयित्वा लिखत -

8 × ½ = 4

मृत्योः, स्वर्णहारं, महावृक्षे, अनुधावन्तः, उपायेन, शावकान्, दण्डप्रहारेण, कृष्णसर्पम्

- (i) एकस्मिन् वने काकः पत्न्या सह निवसति स्म ।
- (ii) तस्य कोटरे स्थितः कृष्णसर्पः तयोः खादति स्म ।
- (iii) काकः कृष्णसर्पस्य उपायं चिन्तितवान् ।
- (iv) एकस्मिन् दिने सः अन्तःपुरात् स्वीकृत्य कोटरे पातितवान् ।
- (v) राजभटाः कोटरसमीपम् आगतवन्तः ।
- (vi) तत्र अवलोकितवन्तः ।
- (vii) ते तं कृष्णसर्पं मारितवन्तः ।
- (viii) सत्यम् एव हि सर्वं शक्यम् ।

6. पाठ्यपुस्तकात् द्वौ श्लोकौ लिखत, यौ अस्मिन् प्रश्नपत्रे न स्याताम् । 2 × 2 = 4
7. अधोलिखितेषु पदेषु सन्धिविच्छेदम् अथवा सन्धिं कृत्वा सन्धेः नामानि लिखत –
- (i) नै + एकः ½ + ½ = 1
- (ii) दिक् + गजः ½ + ½ = 1
- (iii) नमोनमः ½ + ½ = 1
8. अधोलिखितवाक्येषु रेखांकितसमस्तपदानां विग्रहम् अथवा विग्रहपदानां समासं कृत्वा समासस्य नामानि लिखत –
- (i) सरोवरे नीलकमलं विकसति । ½ + ½ = 1
- (ii) रामः पितरौ प्रणमति । ½ + ½ = 1
- (iii) सज्जनः शक्तिम् अनतिक्रम्य दानं ददाति । ½ + ½ = 1
9. कोष्ठकेषु प्रदत्तैः शब्दैः प्रकृतिप्रत्ययानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयत –
- (i) _____ महावृक्षः फलच्छाया समन्वितः । सेव् + तव्यत् । 1
- (ii) न भोगभवने _____ । भू + अनीयर् 1
- (iii) रमन्ते तत्र _____ । देव + तल् 1
- (iv) _____ अस्मभ्यं दुग्धं ददाति । अज + टाप् 1

10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूर्यित्वा लिखत –

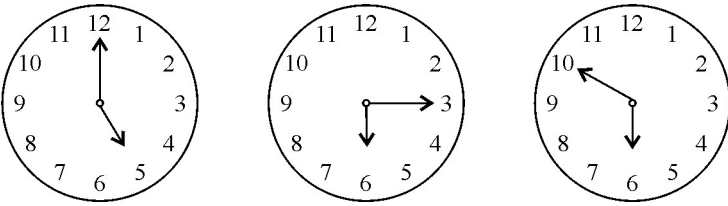
इतस्ततः, शनैः, ह्यः कुतः

- (i) रमेशः _____ नगरम् अगच्छत् । 1
- (ii) वस्तूनि _____ मा क्षिप । 1
- (iii) कच्छपः _____ गच्छति । 1
- (iv) अलसस्य _____ विद्या । 1

11. अधोलिखितवाक्यानां वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा लिखत –

- (i) गोपालः इतिहासं पठति । 1
- (ii) लेखकेन निबन्धः लिख्यते । 1
- (iii) पुष्पैः विकस्यते । 1
- (iv) बालकः हसति । 1

12. घटिकाचित्रस्य सहायतया अंकानां स्थाने संस्कृतशब्देषु समयलेखनं करणीयम् –



- (i) अहं प्रतिदिनं प्रातः _____ उत्तिष्ठामि । 1
- (ii) अहं _____ भ्रमणार्थं गच्छामि । 1
- (iii) अहं _____ भोजनं करोमि । 1

13. (i) 'चत्वारः' इति संख्यापदस्य स्वरचितवाक्ये प्रयोगः करणीयः । 1
- (ii) 30 इति संख्यां संस्कृतभाषायां शब्दे लिखत । 1
14. अधोलिखितं वाक्यद्वयं शुद्धं कृत्वा लिखत –
- (i) त्वं कुत्र गच्छति ? ½
- (ii) एषः बालिका नृत्यति । ½
15. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –
- विचित्रा दैवगतिः । तस्यामेव रात्रौ तस्मिन् गृहे कश्चन चौरः गृहाभ्यन्तरं प्रविष्टः । तत्र निहितामेकां मञ्जूषाम् आदाय पलायितः । चौरस्य पादध्वनिना प्रबुद्धोऽतिथिः चौरशंकया तमन्वधावत् अगृह्णाच्च, परं विचित्रमघटत । चौरः एव उच्चैः क्रोशितुमारभत – “चौरोऽयं चौरोऽयम्” इति । तस्य तारस्वरेण प्रबुद्धाः ग्रामवासिनः स्वगृहाद् निष्क्रम्य तत्रागच्छन् वराकमतिथिमेव च चौरं मत्वाऽभर्त्सयन् । यद्यपि ग्रामस्य आरक्षी एव चौरः आसीत् । तत्क्षणमेव रक्षापुरुषः तम् अतिथिं चौरोऽयम् इति प्रख्याप्य कारागृहे प्राक्षिपत् ।
- (क) एकपदेन उत्तरत –
- (i) गृहाभ्यन्तरं कः प्रविष्टः ? ½
- (ii) अतिथिं कुत्र प्राक्षिपत् ? ½
- (ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –
- प्रबुद्धोऽतिथिः किं कृतवान् ? 1
- (ग) “विचित्रा देवगतिः” इत्यत्र विशेषणपदं किम् ? 1
- (घ) “उच्चैः क्रोशितुम् आरभत” इत्यत्र क्रियापदं लिखत । 1
- (ङ) “सुप्ताः” इत्यस्य विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत । 1

16. अधोलिखितं पद्यं पठित्वा यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरत –

कज्जलमलिनं धूमं मुञ्चति शतशकटीयानम् ।

वाष्पयानमाला संधावति वितरन्ती ध्वानम् ॥

यानानां पङ्क्तयो ह्यनन्ताः कठिनं संसरणम् ।

शुचि – पर्यावरणम् ॥

(क) एकपदेन उत्तरत –

(i) शतशकटीयानं किं मुञ्चति ?

½

(ii) ध्वानं वितरन्ती का संधावति ?

½

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –

संसरणं किमर्थं कठिनं वर्तते ?

1

(ग) “वाष्पयानमाला संधावति” इत्यत्र क्रियापदं लिखत ।

1

(घ) ‘कज्जलमलिनं धूमं’ इत्यत्र विशेष्यपदं किम् ?

1

(ङ) ‘सरलं’ इत्यस्य विलोमपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।

1

17. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत –

“चाणक्यः – भो श्रेष्ठिन् ! प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः प्रतिप्रियमिच्छन्ति राजानः ।

चन्दनदासः – आज्ञापयतु आर्यः, किं कियत् च अस्मज्जना – दिष्यते इति ।

चाणक्यः – भो श्रेष्ठिन् ! चन्द्रगुप्तराज्यमिदं न नन्दराज्यम् । नन्दस्यैव अर्थसम्बन्धः प्रीतिमुत्पादयति ।
चन्द्रगुप्तस्य तु भवतामपरिक्लेश एव ।

चन्दनदासः – (सहर्षम्) आर्य ! अनुगृहीतोऽस्मि ।

चाणक्यः – भो श्रेष्ठिन् ! स चापरिक्लेशः कथमाविर्भवति इति ननु भवता प्रष्टव्याः स्मः ।

चन्दनदासः – आज्ञापयतु आर्यः ।

चाणक्यः – राजनि अविरोद्धवृत्तिर्भव ।

(क) एकपदेन उत्तरत –

(i) प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः के प्रतिप्रियमिच्छति ? ½

(ii) “राजनि अविरुद्धवृत्तिर्भव ।” इति कः उक्तवान् ? ½

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत –

अर्थसम्बन्धः कस्य प्रीतिमुत्पादयति ? 1

(ग) “अनुगृहीतोऽस्मि” इत्यत्र क्रियापदं किम् ? 1

(घ) “दुःखाभावः” इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत । 1

(ङ) “चन्द्रगुप्तराज्यमिदम्” इत्यत्र सर्वनामपदं लिखत । 1

18. “अयोग्यः पुरुषः नास्ति, योजकस्तत्र दुर्लभः ।” इति सूक्तेः भावार्थं संस्कृतभाषायां लिखत । 2

19. व्यायामं कुर्वतो नित्यं विरुद्धमपि भोजनम् ।

विदग्धमविदग्धं वा निर्दोषं परिपच्यते ॥

उपर्युक्तश्लोकस्य अन्वयम् आश्रित्य रिक्तस्थानानि पूरयत –

(i) नित्यं _____ कुर्वतो । ½

(ii) भोजनं _____ अपि । ½

(iii) विदग्धम् _____ वा । ½

(iv) निर्दोषं _____ । ½

20. रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

- (i) राजा तं मुनिं प्रश्नत्रयमपृच्छत् । 1
- (ii) जनाः अकालकालकवलिताः भवन्ति । 1
- (iii) शक्तिकुमारस्य हस्तात् प्रस्थमात्रं धान्यं स्वीकृतवती । 1

21. अधोलिखितानि वाक्यानि क्रमरहितानि । यथाक्रमं संयोजनं कृत्वा लिखत –

6 × ½ = 3

- (i) कूपे स्वप्रतिबिम्बम् अन्यः सिंहः इतिमत्वा आक्रमणं कृतवान् ।
- (ii) कस्मिंश्चिद् अरण्ये एकः सिंहः क्रमशः समीपम् आगतं मृगं खादतिस्म ।
- (iii) कुपितः सिंहः तेन सह कूपसमीपं गतवान् ।
- (iv) कूपमध्ये पतितः सः जले निमग्नः मृतः च ।
- (v) शशकः सिंहम् अवदत् यत् अन्य सिंहः मां बाधितवान् ।
- (vi) एकस्मिन् दिने शशकस्य क्रमः आगतः ।

22. 'क' स्तम्भे पदानि दत्तानि । 'ख' स्तम्भे क्रमरहिताः तेषां समानार्थकशब्दाः दत्ताः । उचितं मेलनं कृत्वा लिखत –

6 × ½ = 3

	(क)		(ख)
(i)	पशुपतिः	–	चन्द्रः
(ii)	हिमकरः	–	नगरम्
(iii)	पत्तनम्	–	शिवः
(iv)	कृशानुः	–	अग्ने
(v)	पुरतः	–	मेघाः
(vi)	अम्भोदाः	–	पावकः
